

12 МІЛЬЙОНІВ ДОЛАРІВ ЗА ОПУДАЛО АКУЛИ

13 січня 2005 року, Нью-Йорк

Однією з проблем, з якою зіткнувся торговий агент, намагаючись продати опудало акули, стала його стартова ціна – 12 мільйонів доларів за цей твір сучасного мистецтва*. Друга проблема – його вага в понад дві тонни – таку річ так запросто додому не забереш. Таксидермована 4,3-метрова «скульптура» тигрової акули, поміщена в гігантський скляний акваріум, мала вигадливу назву: «Фізична неможливість смерті у свідомості того, хто живе» (The Physical Impossibility of Death in the Mind of Someone Living). Її зображення ви можете побачити у вкладці всередині книжки. Акулу, яку впіймали в 1991 році в Австралії, у Великій Британії препарувала та змонтувала команда технічних асистентів під керівництвом британського художника Дем'єна Герста.

Ще одна засторога полягала в тому, чи можна це, попри беззаперечну художньо-концептуальну новизну акули, вважати

---

* Ця та всі ціни далі, зазначені в цій книжці, наведені у валюті, в якій проводився платіж. У період, про який ідеться, 1 \$ в середньому дорівнював 0,77 € та 0,55 £. – Примітка автора.

твором мистецтва, – багато хто зі світу мистецтва мав сумніви. Однак це справді важливе запитання, адже 12 мільйонів доларів стали б найбільшою сумою, яку коли-небудь платили за роботу живого художника (окрім хіба Джаспера Джонса), – більшою, ніж за Герхарда Ріхтера, Роберта Раушенберга та Люсьєна Фройда.

Як комусь взагалі на думку спало відвалити таку суму грошей за акулу? Частково відповідь на це запитання можна знайти у брендингу, що в світі сучасного мистецтва замінив критичну оцінку, – а в цьому разі перед нами достобіса брендингу. Продавав цю роботу Чарльз Саатчі – рекламний магнат і відомий колекціонер мистецтва, який чотирнадцять років тому вже замовив у Герста роботу за 50 000 £. На той час це була така дика кількість грошей, що в *The Sun* новина про цю угоду вийшла із заголовком «50 000 за рибу без картоплі фри». За задумом Герста, ця ціна мала стати «обурливою», і він встановив її як заради отримання прибутку, так і для привернення публічної уваги.

Торговий агент, який займався продажем акули, Ларрі Гагосян – найвідоміший у світі артдилер. Чи не найбільш зацікавленим покупцем був сер Ніколас Серота – директор лондонського Тейту, який, однак, мав дуже обмежений бюджет. Ще чотири покупці, які мали значно більше грошей, виявили посередній інтерес. Найбільш багатообіцяючим із них був американець Стів Коен – казково багатий керівник гедж-фонду з Коннектикуту. Герст, Саатчі, Гагосян, Тейт, Серота й Коен – складно уявити більшу концентрацію в одному місці брендингу світового мистецтва. Представлення акули як твору мистецтва та те, що нею володів Саатчі, стало для газетярів символом епатажного мистецтва, яке творили учасники групи молодих британських митців,

або Бритарту. Складіть до купи брендинг і рекламу – ось і акула вже мистецтво, і ціна не така вже й завищена.

Але була ще одна проблема, настільки серйозна, що в будь-якому іншому разі вона б відлякала потенційних покупців: стан акули істотно погіршився, відтоді як її показали вперше в приватній галереї Саатчі в Лондоні 1992 року. Через недосконалість методів консервації експонат розкладався: його шкіра дуже зморщилася і стала блідо-зеленою, плавник відпав, а розчин формальдегіду в акваріумі сильно помутнів. За початковим задумом, тигрова акула мала розсікати води білого галерейного куба в пошуках обіду, спрямовуючи погляд на глядача. Тепер це радше нагадувало сцену з підвалу, де Норман Бейтс тримав муміфікований труп матері в кріслі-гойдалці*. Куратори Галереї Саатчі додали у формальдегід трохи відбілювача, але це лише прискорило процеси розпаду. Тож зрештою вони здалися та оббілювали акулу в 1993 році, натягнувши її шкіру на склопластикову конструкцію з обтяжувачами – зеленувате, зморшкуюче щось.

Власне, сам Герст не мав стосунку до ловів цієї нещасної акули. Все, що він зробив, – це кілька дзвінків до австралійської прибережної служби з повідомленням «Розшукується акула», а вже ті розклеїли постери з його лондонським номером. Акула обійшлася йому в 6000 £: за лови – 4000 £, за заморожування та доставку до Лондона – 2000 £. Поставало питання: чи може Герст просто замінити акулу, яка гниє, на нову, заплативши за неї та попрацювавши знову над нею? Багато істориків мистецтва будуть стверджувати, що відреставрована чи замінена акула – це окремий твір мистецтва. Замалюйте Ренуара – і це вже

* Йдеться про сцену з фільму Альфреда Гічкока «Психо» та вигаданого персонажа Нормана Бейтса, героя трилерів Роберта Блоха, що лягли в основу фільму. – Тут і далі посторінкові примітки перекладачки.

нова робота. Але якщо акула є всього-на-всього концептуальним елементом, то зловити не менш люту акулу та замінити нею оригінальну, зберігши заодно назву, – прийнятний план, хіба ні? Артдилер Ларрі Гагосян спробував провести непереконливу аналогію з інсталяціями з люмінесцентних ламп американського митця Дена Флавіна: якщо лампа в скульптурі Флавіна перегорає, її замінюють. Однак на запитання, чи реконструкція акули позбавить твір мистецької цінності, Чарльз Саатчі без вагань відповів ствердно. Тож що має більше значення: оригінальність твору мистецтва чи задум художника?

Ніколас Серота від імені Тейт Модерн запропонував Гагосяну 2 мільйони доларів, але той відкинув пропозицію, продовжуючи обдзвонювати інших потенційних покупців. Врешті стривожений, що Саатчі от-от продасть роботу, Коен погодився придбати її.

Герсту, Саатчі та Гагосяну будуть присвячені цілі розділи в цій книжці, але хто такий Стів Коен? Хто, в біса, готовий викласти 12 мільйонів доларів за акулу, яка розкладається? Коен – це приклад покупця родом із галузі фінансів, який керує ринком сучасного мистецтва високого класу. Він власник LLC-компанії SAC. Capital Advisors у Грінвічі, штат Коннектикут, і вважається генієм. Він управляє активами на суму 11 мільярдів доларів і, подекуди, заробляє 500 мільйонів доларів на рік. Придбані мистецькі трофеї він експонує в маєтку площею 3000 квадратних метрів у Грінвічі, у квартирі площею 560 квадратних метрів на Мангеттені та котеджі площею 1800 квадратних метрів у Делрей-Біч, штат Флорида. У 2007 році він придбав маєток з десятьма спальнями та двома акрами землі в Іст-Гемптоні, штат Нью-Йорк.

Аби ви уявили, що таке справжнє багатство й яке місце в ньому посідає цінник у 12 мільйонів доларів: нехай статки пана Коена становлять 4 мільярди доларів, а річний дохід – 500 мільйонів доларів до сплати податків. За стабільного 10-відсоткового прибутку – хоча це однак менше, ніж він фактично заробляє на активах, якими керує, – його загальний дохід становить трохи більш як 16 мільйонів доларів на тиждень, або 90 000 \$ на годину. Щоб заробити на акулу, йому потрібно працювати п'ять днів.

Згодом деякі журналісти висловлювали сумніви, чи остаточна ціна угоди щодо «Фізичної неможливості смерті» була 12 мільйонів доларів. Кілька нью-йоркських ЗМІ повідомили, що єдина беззаперечна пропозиція – окрім тієї від Тейт Модерн – надійшла від Коена, а фактична ціна продажу становила 8 мільйонів доларів. New York Magazine вказав суму 13 мільйонів доларів. Але всі говорили про цифру 12 мільйонів доларів, вона викликала широкий розголос, і сторони домовилися припинити подальші перемовини щодо вартості. Хай яка б сума була правдивою, цей продаж значно збільшив вартість інших робіт Герста в колекції Саатчі.

Та Коен не знав, куди подіти акулу, тож вона продовжувала зберігатися у Великій Британії. Він казав, що розглядає можливість подарувати її Музею сучасного мистецтва в Нью-Йорку (МоМА) в обмін на вірогідну пропозицію увійти до складу наглядової ради. Світ мистецтва охрестив цю угоду перемогою МоМА над Тейт Модерн. Лондонська газета Guardian висловила жаль із приводу продажу роботи американцям, стверджуючи, що «це придбання утвердить домінування МоМА як провідної галереї сучасного мистецтва в світі».

* * *

Я розпочав свій шлях до відкриттів, який вилився в цю книжку, у Королівській академії мистецтв у Лондоні. Там 5 жовтня 2006 року я разом із шістьма сотнями інших був присутній на закритому передпоказі виставки «США сьогодні» (USA Today), куратором якої був той самий Чарльз Саатчі. Виставка була заявлена як показ робіт тридцяти семи талановитих молодих американських художників. Багато з них насправді родом не зі США, хоча й працюють у Нью-Йорку, – доказ того, як складно помістити в рамки художників.

Королівська академія – найбільша британська публічна галерея мистецтва. Її було засновано в 1768 році, й вона представляє виставки, які нічим не поступаються виставкам Лондонської національної галереї, обох галерей Тейт та провідним музеям за межами Великої Британії. Виставка «США сьогодні» була некомерційною, оскільки жодна з робіт не була виставлена на продаж. Але й класичною музейною експозицією її не назвеш, бо усі-усі роботи на виставці належали одній людині – Чарльзу Саатчі. Він й обирав, що буде представлено на виставці. Роботи, показані в такому престижному публічному місці, зросли б у ціні, і всі прибутки від майбутніх продажів потрапили б до кишені Саатчі.

Саатчі – ані професійний куратор, ані музейний працівник. За чотири десятиліття своєї кар'єри він зумів стати як найбільш обговорюваним рекламним менеджером свого покоління, так і згодом найбільш обговорюваним колекціонером мистецтва. Він вкрай прибутково перепродує твори мистецтва зі своєї колекції, і акула Дем'єна Герста – це лише один із прикладів.

Його критикували як за використання Королівської академії мистецтв для просування власної колекції, так і за вибір робіт,

які декому видалися порнографічними та декадентськими. Митці, які також були на відкритті, були цілком свідомі характеру заходу: хтось назвав Королівську академію «тимчасовою локацією Галереї Саатчі», інший сказав, що радий бачити свій твір на стіні музею, адже хтозна, чи буде його показано ще раз – хіба на аукціоні.

Потужна промокампанія виставки викликала великий резонанс у ЗМІ. Напередодні відкриття про неї писали всі провідні газети Лондона, *New York Times*, *Wall Street Journal* та багато впливових американських видань. На виставці можна було побачити сцену щурячих боїв та зображення дівчинки, яка займається сексом із чоловіком, а саму експозицію представляли як виставку шокуючих робіт.

Провідною темою виставки, за словами організаторів, було руйнування ілюзій про сучасну Америку. Думки критиків та кураторів на приватному передпоказі щодо теми та представлених робіт розійшлися: хтось сумнівався, чи митці справді розвінчують ілюзії й чи мають вони талант взагалі. Норман Розенталь, завідувач із виставкової діяльності Королівської академії, сказав, що ці роботи «представляють відчуття політичної гостроти й гніву, змішаного з ностальгією; це виставка нашого часу». Критик Браян Сьюелл сказав: «Сенсація» (Sensation) [попередня виставка Саатчі] принаймні викликала в мене нудоту. А на цій я нічого не відчуваю». Айвор Абрахамс, скульптор і член виставкового комітету Академії, додав: «Це непристойність рівня школяра й цинічний хід, щоб повернути до Саатчі ще більше уваги». Такий широкий діапазон розбіжностей у думках властивий сучасному мистецтву. Сам Саатчі сказав: «Будь ласка, будьте моїм гостем на "США сьогодні" і залиште мені записку, якщо вважаєте, що щось із того,